

נושא העבודה

דיני שליחות

תאריך: ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של "נוער שוחר משפט עברי"

תוכן עניינים

מבוא כללי- דיני שליחות..... 3

פרק א:

שליחות במשפט העברי

הקדמה..... 4

א. אחריות השולח..... 6

ב. אחריות השלוח..... 8

ג. "אין שליח לדבר עבירה"..... 10

שליחות במשפט הישראלי

הקדמה..... 13

א. סוגיית השליחות בדיני נזיקין..... 14

ב. סוגיית השליחות בדיני חברות..... 18

פרק ב.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי

..... 21

ביבליוגרפיה

..... 24

הקדמה אישית:

אפתח את דבריי בסיפור קצר. במהלך כיתה י"א כאשר על כל תלמיד ב"נוער שוחר משפט עבריי" לבחור נושא שבו אתמקד, התלבטתי רבות בין מספר נושאים אך לבסוף בחרתי את הנושא "דיני שליחות". לאורך השנה חומר הלימודים התמקד בנושאים שונים, אך פחות בדיני השליחות. נושא זה עניין אותי במיוחד, ורציתי ללמוד ולהשכיל לגביו יותר. עם זאת, הטלתי ספק ושאלתי את עצמי מדוע יש כללים בנוגע למהות השליחות ולעשייתה? האם דיני השליחות הוא נושא שיש להתעסק בו? האם עשיית השליחות היא רק למעשה פעולה יומיומת, שאין לייחס לה חשיבות רבה כל כך?

בפועל, כאשר התחלתי לחפש חומרים משפטים לעבודה הופתעתי לגלות כמה הנושא עשיר וגדוש בחומרים שונים, בדין העברי ובדין הישראלי כאחד.

בנוסף, גיליתי כמה מגוונים סוגי השליחים, ואיך מתפרש נושא השליחות על פני דינים רבים ושונים.

כידוע, בני נוער וצעירים רבים עובדים כשליחים במסעדות אוכל מהיר. עובדה זו גרמה לי לשאול האם גם אותם שליחים נכללים בחובות של חוק השליחות? או שמא השליחות מיוחסת לשליחות שבהם מעורב שינוי במצב המשפטי? שאלה נוספת שעלתה לראשי היא האם שליחים זכאים לאותם זכויות שזכאים עובדים? איך אני יכול להבדיל בין עובד רגיל לכאורה, לשליח שחלות עליו תקנות חוק השליחות?

ברור לי כי היקף העבודה לא אפשר לי לכסות את הנושא כולו, וכי עלי להמשיך ולחקור עוד יותר.

עלי לציין שהודות להכנת עבודה זו, ניתנה לי הזדמנות חד פעמית להעמיק ולהחכים לגבי כללים והלכות בשני סוגי המשפטים, שלרוב לא מתאפשרת בחיי היומיום.

מבוא :

עבודה זו עוסקת באחריות השולח והשליח בגבולות ההסכמיים ובגבולות החוקיים של השליחות. וכן, נראה את ההבדלים וקווי הדמיון בין שיטות המשפט הללו. למעלה מכך אתייחס בהרחבה לשאלת האחריות מצד השולח ומצד השליח. כלומר, מתי אדם אחראי על נזקי שולחו? ואיך מתבטאת אחריות השליח כלפי שולחו?

שליח הוא אדם המבצע פעולה עבור אדם אחר ובשליחותו, כאשר תוצאת המעשה עומדת לזכותו של המשלח ולא לזכותו של השליח. השליחות מאפשרת לאדם להרחיב את תחום פעילותו המשפטית אל מעבר לגבולותיו הפיזיים, ומעבר לגבולות המדינה בה הוא מצוי. בלעדי השליחות היה נדרש האדם לפעול בעצמו כל פעם שהוא מבקש לרכוש או להעביר זכות או לשנות את מצבו האישי.

מעבר לכך ששליח הוא עובד מטעם אדם או ארגון, מוטלת עליו אחריות כבירה, והשימוש בה במגוון תחומים נרחב: בין אם זה אדם אשר נשלח לקדש אישה (מקורו במשפט העברי), ובין אם זה שליחות משפטית - השליח מעביר מסמכים בעלי תוקף משפטי (ייפוי כוח, צווים וכו').

במהלך העבודה יעלו מספר שאלות. כגון, במשפט העברי ישנו כלל מנחה בדיני השליחות ולפיו "שולחו של אדם כמותו". השאלה שנשאלת היא, מה קורה כאשר השליח מפתח רצון משל עצמו, ויוצא נגד השליחות שמוטלת עליו? מתי השליח יכול לא לבצע את השליחות שהוטלה עליו או לחרוג ממנה? בנוסף, אעסוק בגבולות המשפטיים של השליחות. האם כל סוגי שליחות הן חוקיות? איפה עובר הגבול?

במהלך העבודה נראה התקדמות והפנמה בסוגיות שמהוות מחלוקות בדיני נזיקין, כמו למשל בפסק הדין הישראלי בע"א 502/78 מדינת ישראל נ' ירוחם ניסים, צבי גולדמן, "סהר". בפסיקה הנ"ל אראה בהרחבה את ההבדל בין מעביד לשולח, וכמו כן נראה גם את ההבדל בין עובד לשליח ואיך מבדילים בין השניים כדי לסווג את סוגי הזכויות הניתנות לכל תפקיד. יתר על-כן, נראה דוגמא לאחריות של שולחים בדיני חברות בפסק

הדין עפ 2103/07 אביהו הורוביץ נ' מדינת ישראל, שבסופו נקבע כי שולחים אין אחראים למעשה השליחים שלהם, שביצעו עבירה במסגרת השליחות שהוטלה עליהם.

המשפט העברי

סוגיית השליחות במשפט העברי:

מוסד השליחות הוכר במקורות העבריים זמן רב לפני שהוכר בשיטות משפט אחרות ומקורו מימי קדם. ניתן לראות זאת עוד בספר בראשית, כאשר החליט יעקב אבינו לשלוח את בניו למצרים "לשבור אוכל" (לקנות מזון מאסמי התבואה) אבל את בנימין לא שלח יעקב עם אחיו, מחשש שיאונה לו רע, ע"פ הכתוב במקרא.¹ דוגמא נוספת לכך הינה הסיפור של עבדו של אברהם אבינו (על פי המדרש – אליעזר) שנשלח במצוות אברהם למצוא אישה לבנו יצחק.²

הייחודיות של מוסד השליחות בהלכה באה לידי ביטוי במספר אופנים:

ראשית, יש לציין כי קיים שוני באופיו של מוסד השליחות בדין העברי, מאחר שהוא נמנה עם המוסדות המשפטיים המעטים שמעורבים בהם שלושה צדדים: השולח, השליח וצד שלישי. זאת לעומת דינים אחרים אשר מוציאים מהמשוואה את צד ג'. מערכת יחסים משפטית בין שלושה צדדים לעיתים מעוררת שלל בעיות משפטיות, אשר לא מתעוררות במערכת יחסים משפטית סטנדרטית.

שנית, יש להדגיש שהשליחות הינה כלי משפטי המשמש לביצוע פעולה משפטית. השליחות באה תמיד בהקשר למוסד משפטי אחר: שליחות לקנייה ולמכירה, שליחות להלוואה, שליחות לגירושין ולקידושין ועוד. עובדה זו מסבירה את אחד הקשיים בעיסוק השליחות במשפט העברי, משום שאינו מרוכז במקום אחד בתלמוד, אלא מפוזר על פני התלמוד כולו במגוון הקשרים.

---

¹ בראשית מד, ב
² בראשית כד

בתורה ישנן הוראות לגבי מי יכול להתמנות כשליח על פי ההלכה: **"כן תרימו גם אתם"**³ ומכאן אפשר להסיק שניתן לתרום תרומות ומעשרות גם באמצעות שליח, כפי שדרשו חז"ל: **"מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית"** (השייכים בבריתו של אברהם אבינו ובברית המצוות).⁴ לפיכך, ניתן להבין כי גברים ונשים, יהודים, עבדים, שפחות וכנענים יכולים למנות ולהתמנות לשליח, ואילו חרש, שוטה וקטן (אנשים שאינם בעלי-דעת, ואינם אחראים למעשיהם) אינם רשאים לשמש כשליחים ולא למנות אחרים להיות שלוחם.

נשים ועבדים יכולים להיות שליחים בדברים שהם שייכים בהם, אך בדברים שאין נשים ועבדים חייבים בהם, אין הם יכולים לשמש בהן כשליחים. למשל: נשים אינן יכולות לשמש כשליחות ב"מצוות עשה שהזמן גרמן". מדובר במצוות שמבצעים אותן במועד מסוים, והחיוב להם קם בזמן ספציפי. במצוות אלו נשים אינן חייבות על פי ההלכה, ולכן אינן יכולות לשמש שליחות במצווה הקשורה בהנחת תפילין למשל, מצווה התלויה בזמן וחלה רק בימי חול, ביום ולא בלילה.

כלל נוסף במשפט העברי הקשור לעניין מינוי שליחים, קובע כי "לא משוי איניש שליח אלא במילתא דמצי עביד השתא", כלומר, פעולה שאדם אינו יכול לעשותה עכשיו, גם אינו יכול מעכשיו למנות שליח שיעשה זאת עבורו.⁵

כאמור, על פי ההלכה, "שלוחו של אדם כמותו".⁶ האם משמעות כלל זה היא שאנו רואים את השולח כמי שפועל בעצמו באמצעות שלוחו, כלומר השליח משמש כמעין "ידו הארוכה"? דילמה זו עולה פעמים רבות, במיוחד כאשר השלוח מפעיל רצון משלו, השונה מרצונו של השולח ולעתים, עשוי לעמוד בניגוד לו. אך בכל מקרה, כוחו של השלוח בא מהשולח.

³ ספר במדבר פרק יח פסוק כח

⁴ תלמוד בבלי, מסכת גיטין, דף כג עמוד ב

⁵ תלמוד בבלי מסכת נזיר דף יב, ב

⁶ משנה, ברכות ה, ה

לפי הקצות החושן (אריה לייב הלר) מעשיו של השליח נחשבים כמעשיו של משלחו. אך גופו של השליח לא נעשה כגופו של המשלח, ולכן כשהשליח יניח תפילין יחשב הדבר כמו שהמשלח הניח תפילין על ידו של השליח, ולפיכך המשלח לא יצא ידי חובתו.⁷

אחריות השולח כלפי נזקי שלוחו:
כפי שציינתי קודם, מערכת היחסים המשפטיים בענייני השליחות מורכבת. דבר זה נובע מהעובדה שמעורבים שלושה צדדים בפעולה המשפטית הזו. הקושי מתעורר כאשר אחד הצדדים ניזוק, ויש לפצות אותו. במקרים אלה, נשאלת השאלה, האם השולח אחראי על שלוחו? או האם כל אדם אדון לעצמו?

פוסקי ההלכה קבעו כי החזר הוצאות לשיפוי על נזקים היא זכותו של השלוח לגבי הוצאותיו. רבי משה בן ישראל איסרליש (הרמ"א) הסביר בעניין זה כי אם אדם ציווה לאדם אחר שיעשה עבורו משלוח והוא הוציא עליו הוצאות, אם הוציא עליו יותר מן המקובל- אין צריך להחזיר.⁸ ניתן להסביר זאת משום שהשולח לא העלה על דעתו שיוציא כל כך הרבה. אבל אם לא הוציא יותר מן הרגיל - חייב לשלם לו. אין זה אומר בהכרח שיש לשלוח זכות לפיצוי על נזקיו, ויש לשים לב להבחנה בין הוצאה לבין נזק: ההוצאה באה לקדם את עניין השליחות, ועל כן ניתן לחייב את השולח בגינה במקרים מסוימים מכוח הסכם מדין עשיית עושר. מנגד, נזק שנגרם לשלוח עקב שליחותו אינו מקדם את השליחות, אלא הוא תוצאה שלה, והשיקולים לביסוס הפיצוי הם שונים. יש לציין כי לפי דעת חלק מהחכמים, וביניהם הרשב"א, אין זכות לשיפוי.

יש שתי עילות אפשריות לחיוב השולח בפיצוי השלוח בגין נזקים שנגרמו לו, עילה נזיקית ועילה חוזית. בדיני נזיקין, השאלה היא האם השולח נושא באחריות בנזיקין רק בגלל העובדה שאירע הנזק תוך כדי השליחות? הרשב"א מעלה טיעון נוסף לפטור את השולח. לדידו, אם השליח שכיר, הרי הלך בעקבות שכרו, "ואליו הוא נושא את נפשו"⁹, כלומר עבור השכר הוא הכניס את עצמו לסיכון נפשו. טענתו של הרשב"א היא שהשליח מקבל

⁷ חושן המשפט, סימן קפב, ס"ק א

⁸ חושן המשפט, סימן קפב, סעיף ג

⁹ דברים כד, טו

שכר עקב הסיכון שהוא נתון בו, ולא יעלה על הדעת שיהיה זכאי גם לפיצוי נוסף, מאחר שהסיכון כלול בתשלום השכר.

לעומת זאת, רבי משה מטראני סבור שיש לסייג את דברי הרשב"א ולהחיל אותם רק כאשר הפגיעה בשליח היא מקרית. לפי הבחנה זאת, המב"ט מאמין שעל השולחים לפצות את השליח.¹⁰

המב"ט מדגים את העקרון באמצעות אדם שנחשב כעובד ציבור, אשר סיפק שירות נאמן שנתן לקהילתו ונאלץ להוציא הוצאות כדי להיחלץ מידי השלטונות. לפי גישתו, אדם כזה יהיה זכאי לשיפוי. כמו כן, המב"ט מתייחס גם לרב כמעין שליח הציבור ולפיכך חייב הקהל לפצות אותו על ההוצאות שהוציא.¹¹ משמעות הדברים לעניין שלוח שניזוק הינה שאם הנזק שסבל השלוח היה מכוון כנגד השולח, כמו למשל אם הנתבע (השלוח) נפגע אישית על ידי צד שלישי עקב הפרת חוזה על ידי השולח, אז השלוח זכאי לפיצוי מאחר שהנזק בא עליו "מחמת המשלוח", ולא "מחמת השליחות". לעניין זה יש להבחין בין שלוח שהיה מודע לסיכון לבין שלוח שלא היה מודע לסיכון. אם השולח היה מודע לסיכון, אין לו עילת תביעה כנגד שולחו, משום שקיבל על עצמו את הסיכון מתוך ידיעה והנזק נגרם "מחמת השליחות". לעומת זאת, אם השלוח לא היה מודע לסיכון, ולמשל לא ידע שמדובר בסחורה אסורה, ונתפס על ידי השלטונות ונגרמו לו הפסדים, ודאי שבמקרה זה השולח חייב לפצות את השליח על הנזקים שנגרמו לו שכן הנזק נגרם "מחמת המשלוח".

---

¹⁰ שו"ת המב"ט, חלק א, סימן קכג.
¹¹ ראה שו"ת המב"ט, חלק ג, סימן קפח.

אחריות השליח כלפי שליחותו:

כפי שציינתי לעיל, השליח משמש כ"ידו הארוכה" של השולח ולכן האחריות על המעשה משויכת לשולח. עם זאת, ישנם מצבים בהם ניתן להטיל אחריות על השליח, למרות שהוא פועל עבור שולחו.

אף על פי כן, ישנן תרופות (הגנות) העומדות לרשות השולח. כאשר השליח אינו עושה את השליחות שקיבל על עצמו במסגרת שליחותו, והשליח מחזיק בנכס של השולח, הוא נושא באחריות לנזק שייגרם לאותו נכס כתוצאה מאי ביצוע השליחות על פי דיני השומרים החלים עליו.¹²

לדוגמה, בעניין שליח שאמור היה למכור סחורה שהשולח מסר לידי, אך לא עשה את שליחותו, ובינתיים ירד ערך הסחורה.¹³ המהרי"ט פסק בנושא זה שעל השליח לפצות את השולח. אמנם הנזק אינו ישיר, אלא נזק עקיף (מכונה "גרמא" בדין העברי), אולם הוא מסביר שהשליח חייב גם אם מדובר בנזק עקיף. עם זאת, המהרי"ט סייג את דבריו לאחר מכן וקבע שהשליח עשוי להיות פטור, אם נמנע לעשות את שליחותו מתוך שיקולים של טובת השולח, אם מדובר בשיקולים סבירים. כגון, שליח אשר ציפה לעליית ערך הסחורה, אי ביצוע השליחות לא תחשב כרשלנות בשמירת הסחורה אם יש סיכוי סביר שהביצוע לא יביא שום תועלת, וביצוע השליחות תוביל רק לירידת ערך הסחורה ופגיעה כלכלית בשולח.¹⁴

כלל מרכזי נוסף לעניין אחריות השליח הינו חזקת **"שליח עושה שליחותו"**.¹⁵ לפי כלל זה יש להניח ששליח שהתבקש לבצע פעולה ספציפית- אכן ביצע אותה, גם אם השליח לא שב והודיע למשלחו על ביצוע השליחות. הנחה זו תלויה באופי של השליח, מחויבות השליח, סוג השליחות ועוד. אולם, ההלכה קובעת שבאופן עקרוני ניתן לסמוך על שליח ולא מניחים כי הוא התעצל, שכח וכדומה. תוקפו של כלל זה שנוי במחלוקת.

¹² תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מא עמוד א, 1

¹³ ראה חוק לישראל, שומרים, תשנ"ט

¹⁴ שו"ת מהרי"ט, חלק ב, חו"מ, סימן קי.

¹⁵ גיטין ב', ראה את הכלל יעד אחד נאמן באיסוריין

לדעת רב נחמן, כלל זה כוחו של החזקה תקף לגבי דינים מ"דרבנן" (חוקים שחכמים הוסיפו על גבי מערכת ההלכות שבמקרא), אבל בדינים מדאורייתא (דין ממערכת החוקים שניתנו על ידי אלוהים) אין לסמוך על חזקה זו. 16 לעומת זאת, רב ששת סבר שגם בדינים מדאורייתא ניתן להקל. רב ששת הוכיח את טענתו מתוך ההלכות שנהגו בבית המקדש. ביום הבאת קורבן העומר המתיר את התבואה החדשה, מותר לאנשים הרחוקים מירושלים להתחיל לאכול מן התבואה החדשה, מתוך הנחה שהכוהנים אכן הקריבו את קורבן העומר. כמו כן כדי להקל על האנשים הרחוקים מירושלים, נקבע מי שזקוק לקורבן כדי להשלים את טהרתו, ואסור לו לאכול קורבנות עד שיביא את קורבנו המיוחד, רשאי לשים כסף בקופה המיועדת לכך ולהניח שהכוהנים קנו בו קורבן עבורו והקריבו אותו. ע"פ הרב נחמן, בנושאים המסורים להשגחתו ופיקוחו של בית הדין של הכוהנים היושב בבית המקדש, ניתן לסמוך שהדברים נעשו כהלכה, אך אין זה כך במקרה של אדם פרטי המתפקד כשליח.

הפרשנים מסבירים את דעתו של רב נחמן, בשתי דרכים: מחד, יש האומרים שלדעתו הדבר הוא תלוי בספק האם השליח עשה את שליחותו או לא, ומאידך, יש הטוענים כי שההסבר הוא שמהתורה צריך לסמוך על השליח. זאת לאור הכלל בהלכה היהודית, שמשמעותו היא שמספיק יהודי נאמן אחד לקבוע האם דבר מסוים כשר או אסור. "עד אחד נאמן באיסורין". 17

בפסק ההלכה נקבע בסופו של דבר שבדיני ממונות, הלכה לפי עקרונותיו של הרב נחמן, ואילו בשאר תחומי ההלכה - הלכה כרב ששת. בהקשר זה, יש להבהיר כי קיים כלל נוסף בדין העברי בשם "מילי לא מימסרן לשליח" ובמילים אחרות מדובר בשליחות אשר מועברת באמצעות דיבור. כלל זה מגביל את עקרון "שליח עושה שליחותו". 18 דוגמה למקרה שבו מיושם הכלל היא שליחות לכתובת גט. במקרה זה הכלל יאסור על השליח להעביר לאחר את השליחות. הגמרא דנה בשאלה האם גם במקרה של שולח שאמר לשליח

¹⁶ שיטה מקובצת על מסכת נזיר יב, א.

¹⁷ אוצר עדות באיסורין, יהודה דוב רוטנר.

¹⁸ תלמוד בבלי, מסכת גיטין, דף ס"ו, עמוד ב'

עצמו בפירוש שיעביר את השליחות לאדם מסוים, חלה ההגבלה האומרת ש"מילי לא מימסרן לשליח"? דעתו של רבי יוסי בן חלפתא היא שגם בצורה כזו אין אומרים "שליח עושה שליח". כלומר, הרמב"ן מסביר, כי כלל זה לא עומד בניגוד לכלל "מילי לא מימסרן לשליח", הואיל והשליח לא זה שממנה את השני למלא את שליחותו, אלא השולח עצמו הוא זה שממנה את השליח השני למלא את שליחותו.

"אין שליח לדבר עבירה" - פעולה בניגוד לדין:

כפי שציינתי לעיל, לרוב תיפול האחריות על השולח ולא על השליח. עם זאת, במקרים בהם אופי השליחות חותרת תחת ההלכה, האחריות תעבור גם לשליח. הכוונה בכלל היא שאם אדם ממנה שליח תחתיו על מנת לעשות עבירה, כגון להזיק לרכוש אחר, או לרצוח אדם אחר אין השליח פטור מהעונש על העבירה אם ביצע אותה.

משמעות הכלל הנ"ל היא שמוסד השליחות, שהוא יציר החוק, לא נוצר כדי לשמש אמצעי לעבור על החוק. אם נתמיד בכלל "אין שליח לדבר עבירה", ולא יתאפשר לשליח העבריין להימלט ממלוא אחריותו האישית למעשיו, האם משמעות הדבר ששולחו יצא זכאי בדיוק? 19 שאלה זו נידונה בתלמוד, בעניין זה ישנו המקור התנאי הבא: "צא הרוג את הנפש" - שמאי הזקן וחגי הנביא מסכימים, כי שולחו חייב. אשר נאמר: "אתו הרגת בחרב בני עמו" (כך אמר נתן הנביא לדוד המלך ששלח את אוריה אל מותו). 20 מלשון הכתוב עולה שדוד נחשב כמי שהרג את אוריה, אף על פי שלא המית אותו בעצמו אלא על ידי שליחו, שפעלו בציוויו. מכאן הסיק שמאי הזקן שהשולח להרוג כמוהו כרוצח.

פרשן נוסף טוען, שלעיתים ראוי להעניש גם את השולח הינו הרמב"ם: "השוכר הורג להרוג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו... כל אחד מאלו שופך דמים הוא, ועוון הריגה בידו, וחייב מיתה לשמים, ואין בהן מיתת בית דין. ומנין שכן הוא הדין, שהרי הוא אומר 'שופך דם האדם באדם דמו יישפך'".

¹⁹ חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיפים 29-31: פקודת הניזקין (נוסח חדש), סעיף 12, סעיף 64

²⁰ שמואל ב יב

כלומר זה שהורג במו ידיו לא על ידי שליח "מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם" – פוסק הרמב"ם שדינו של אדם השוכר אדם על מנת לרצוח, הוא מיתה. אך אם רצה מלך ישראל להרוג אותו על פי הדין, הרשות בידו. עולה מדבריו שכאשר קיימת סבירות גבוהה שהשליח ייענה לבקשת השולח לבצע את העבירה (כגון רוצח שכיר או מתנקש) אפילו במקרים יוצאי הדופן, שיש ביד העבריין צידוק לכאורה, אם מתברר כי התוצאה הייתה יכולה להיות מושגת שלא על ידי הריגה, או כאשר ניצול הצדקה זו נעשה במידה שעלתה על הנדרש, נחשב הוא כרוצח, והוא חייב מיתה.²¹

ישנן גם דעות אחרות בנוגע למהות הכלל. למשל, לדעת יעקב מליסא, בעל "נתיבות המשפט", הכלל "אין שליח לדבר עבירה" אינו נוגע לתוקפו המשפטי של מעשה השליח.²² לדידו, עניינו של הכלל עוסק בתוצאות העונשיות של המעשה ומשמעותו היא שאין להטיל עונש (או גם חובת פיצוי) על מבצע העבירה במו ידיו.

ישנה סברה נוספת הדומה לדעתו של בעל "נתיבות המשפט" המובאת לעיל. סברה זו מציגה, שלעיתים, יש שתי סמכויות גבוהות בחיי השליח שעלולות להשפיע על החלטת האדם המיועד להיות שליח בנוגע לביצוע השליחות המוטלת עליו בידי אחד מהסמכויות, אשר עלולה להתנגש עם החוק. אך אם החליט שהולך לעבור עבירה בשליחותו של אדם אחר – השליח חייב ולא השולח, כי השולח יכול להסביר המשלח יכול להסביר, כי סבור היה שהשליח לא ישמע לו, מכיוון שבפני השליח עמדו שתי הוראות נוגדות – דברי הרב (הקב"ה שציווה עליו לא לעבור את העבירה), ודברי התלמיד (המשלח ששלח אותו לעבור את העבירה). לכן, היה עליו לשמוע לסמכות הרב ולא לעבור את העבירה.

העיקרון המובא בקטע ברור, אחריות האדם למעשיו היא יסוד בתורת ישראל, והוא אינו פטור ממנה בטענה שעשה מה שעשה בשליחותו של הזולת או בפקודתו.

²¹ רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק ב, הלכות בד.

²² תורת גיטין, פרק א, אות א.

לסיכום, המשפט העברי מתייחס ברצינות לחשיבות מוסד השליחות. אפשר להסיק כך מההלכות השונות בדין שהגו חכמים רבים כמו משה בן ישראל איסרליש, המבי"ט, והרשב"א על מנת להסדיר את השליחות ולהגדירה.

בנוסף, משום שהשליחות היא בעלת תפקיד כל כך משמעותי, לא כל אדם יכול לשמש שליח בכל התחומים. למשל, אחד מגדולי ישראל, משה רבנו, היה שליח בעצמו. השליחות שלו מתבטאת במנהיגותו, וגם בתפקידו כנביא: שליח ה' לעם, המבצע את המשימות שמצווה לו ה', תפקיד שהוא נבחר לו ואחרים לא יכלו לשמש בו. השליח נחשב כעובד אצל השולח, ועליו לבצע את פקודותיו, על פי הכלל "שלוחו של אדם כמותו" אך בדין העברי מתייחסים בחומרה לאחריות השולח והשלוח, לכן בתורה ישנו כלל "אין שליח לדבר עבירה". כלל זה עלול להתנגש עם הכלל שצוין קודם (שלוחו של אדם כמותו).

בדין העברי סומכים על השליח, ומניחים כי "שליח עושה שליחותו", כלומר השליח מבצע את השליחות שהוטלה עליו. כלל זה מתמצת את מהות הגישה של המשפט העברי כלפי דמות השליח- אדם ישר, חרוץ והגון.

המשפט הישראלי:

סוגיית השליחות במשפט הישראלי:

“שליחות היא ייפוי כוחו של שלוח לעשות בשמו או במקומו של שולח”²³

על פי חוק השליחות לא כל אדם יכול לשמש שליח ולקבל על עצמו ייפוי כוח עבור כל סוגי השליחות, כמו כן ישנן פעולות שבהן לא ניתן לשכור שליח, כמו פעולות שלפי מהותה או על פי דין יש לבצע באופן אישי.²⁴

כמו כן, על מנת למנות שליח יש לבדוק אם האדם המיועד להיות שליח כשיר פיזית ונפשית לביצוע השליחות על פי הכלל שבסעיף 4 לחוק השליחות:

כל אדם כשר להיות שלוח לפעולה שהוא עצמו בר-דעת לעשותה, אך לעניין זכויותיו וחובותיו יחולו דיני הכשרות המשפטית הכלליים.²⁵

אם קיבל אדם עליו להיות שלוח, חייב הוא לנהוג כלפי השולח בנאמנות ולפעול בהתאם להוראותיו (סעיף 8 לחוק השליחות), ובהמשך לכך קובע סעיף 9 לחוק השליחות כי אם הפר השליח את אחת החובות המוטלות עליו לפי סעיף 8 בחוק השליחות, זכאי השולח לתרופות הניתנות בשל הפרת חוזה.

במשפט הישראלי, נושא השליחות נחשב כ”פעולה משפטית” אולם החוק אינו מגדיר מהי “פעולה משפטית”. כלומר, ישנן פעולות שיש להגדירן כ”פעולות משפטיות”: מכירה, קנייה, שאילה ושאר פעולות שהחוק מגדיר כפעולות המכוונות לשנות מצב משפטי. אך עם זאת, מי שנשלח לעשות עבור חברו פעולה שאין לה תוצאות משפטיות, אין לראותו כשליח שחלות עליו הוראות חוק השליחות. המלומדים נחלקו בשאלה אם יש לכלול בהגדרת השליחות גם פעולה שבבסיסה אינה פעולה משפטית, אולם שבנסיבות העניין יש לה תוצאות משפטיות. לדוגמא: בעל מקרקעין השולח את חברו לבנות לו בית במקרקעין של

²³ חוק השליחות, תשכ”ה, 1965

²⁴ חוק השליחות, תשכ”ה-1965, שליחות ונושאה סעיף 1, א’

²⁵ ראה לעיל הערה מס’ 24

אדם אחר. פעולה זו כשלעצמה אינה פעולה משפטית אלא פעולה פיזית, אולם יש לה תוצאה משפטית, שכן בסופו של דבר רוכש בעל המקרקעין בעלות על המבנה.²⁶

לדעת השופט ברק, רק פעולה שמעצם טיבה מכוונת לשינוי מצב משפטי היא נושא לשליחות.²⁷

סוגיית השליחות בדיני נזיקין:

כפי שנכתב לעיל, מלבד ההתייחסות הרחבה לגבי אחריות השליח כלפי השולח ומטרת השליחות, מוזכר פעמים רבות במשפט הישראלי גם נושא אחריות השולח כלפיו שלוחיו. פסק דין הבא מבטא את העיקרון החשוב שעליו נשענים דיני השליחות, והוא אחריות שני הצדדים להבטחת מערכת יחסים משפטיים הוגנים וסבירים-

בע"א 502/78 מדינת ישראל נ' ירוחם ניסים, צבי גולדמן, "סהר" בפני כבוד הנשיא מ' לנדוי, כבוד השופט א' ברק וכבוד השופטת ה' בן-עתו

הנפגע בעניין הוא ניסים ירוחם, אזרח עובד צה"ל. הוא נסע בתפקיד יחד עם גולדמן- הוא הנהג האזרח, שביצע בטנדר משלו משימות הובלה, ירוחם הטיל על גולדמן את השליחות כדין מטעם הצבא. שירותו של גולדמן לצבא נעשה באמצעות חברת "אייל", אשר מספקת למשרד הביטחון טנדר ונהג לביצוע משימות הובלה מסוימות. תוך כדי נהיגה רשלנית של גולדמן אירעה ביום 29.6.71 תאונת דרכים, אשר בה נפגע ירוחם. בתביעתו בפני בית המשפט המחוזי תבע ירוחם פיצויים בגין התאונה מגולדמן אשר לא כפר באחריותו בגין רשלנותו בנהיגה, ובנוסף תבע ירוחם פיצויים מחברת הביטוח "סהר" שבה היה מבוטח רכבו של גולדמן וכן תבע ירוחם את מדינת ישראל.

בשלב הראשון של המשפט בו נדונה שאלת האחריות, עלתה השאלה האם ירוחם נחשב לשליח ומי אחראי כלפיי ירוחם. האם זו תהיה חברת הביטוח או הצבא?

הערכאה הראשונה קבעה, כי בין גולדמן לבין המדינה לא נתקיימו יחסי עובד-מעביד, ועל-כן אין המדינה אחראית באחריות שילוחית כמעביד לנהיגתו הרשלנית של עובד. עם זאת

²⁶ ס' סעיף 21 לחוק המקרקעין, ה-1969- התשכ"ט .

²⁷ ראה 'חוק השליחות', סעיף 2

נקבע, כי בין גולדמן לבין המדינה נתקיימו יחסי שלוח-שולח, ועל-כן אחראית המדינה באחריות שילוחית כשולחת לנהיגתו הרשלנית של שלוחה. על אחריות שילוחית זו ערערה המדינה בפני בית המשפט העליון.

בית המשפט העליון דן באריכות בסוגיית האחריות השילוחית על פי פקודת הנזיקין [נוסח חדש] בהקשר למספר הוראות חוק- האחת, אחריותו של מעביד לעוולת עובדו (סעיף 13), והשניה, אחריות המזמין לעוולות הקבלן העצמאי הפועל למענו (סעיף 15).²⁸ בשני המקרים מוטלת על המעביד והמזמין אחריות, אם הם מעורבים אישית בביצוע העוולה, אם משום שהורו לבצע עוולה, אם משום שהתרשלו בבחירת המועסק על-ידיהם, ואם משום שמעשיו של זה הפרו חובה אישית, המוטלת על המעביד והמזמין, כלפי הנזוק. אחריות זו אינה אחריות שילוחית, אלא אחריות אישית. בנוסף לכך מטילה הפקודה אחריות על מעביד לעוולות עובדו, בלא כל אשמה אישית על המעביד ורק בשל העובדה, שבין השניים מתקיימים יחסי מעביד-עובד, והעוולה בוצעה במהלך העבודה. אחריות זו שילוחית היא, והיא אינה מתקיימת, במקום שהמועסק הוא קבלן עצמאי. מכאן החשיבות הרבה שבהבחנה בין מעביד למזמין ובין עובד לקבלן עצמאי. הבחנה זו נקבעת על-פי מבחן "השליטה הגמורה" (סעיף 2 לפקודה, הגדרת "מעביד" ו"עובד").²⁹ מעביד הוא אדם, שביחסיו עם העובד יש לו שליטה גמורה על הדרך, שבה מבצע העובד את עבודתו עבורו.

מוסיף בית המשפט כי בנוסף לאחריות השילוחית של המעביד לעוולות העובד מכירה פקודת הנזיקין בסוג נוסף של אחריות שילוחית, היא אחריותו השילוחית של השולח לעוולת השלוח (סעיף 14).

פקודת הנזיקין אינה מגדירה את המושגים "שולח" ו"שלוח" ולכן נדרש בית המשפט לדון בשאלה האם "השולח" ו- "השלוח" בהם דנה פקודת הנזיקין (סעיף 14) הם אותם "שולח" ו- "שלוח" בהם דן חוק השליחות, וקובע כי לא בהכרח הוא הדבר: במקום שאדם פועל כשלוחו של אחר במסגרת דיני השליחות, והוא אינו נתון לשליטתו הגמורה, יראו אותו

²⁸ פקודת הנזיקין (נוסח חדש), תשכ"ח 1968

²⁹ פקודת הנזיקין, סעיף 2

כשלוח לעניין פקודת הנזיקין, אך היפוכו של דבר. זאת אומרת, כי כל מי שהוא שלוח על-פי דיני הנזיקין הוא גם שלוח על-פי חוק השליחות אינו נכון. אך לעניין זה, כשם שבדיני השליחות הרגילים השלוח הוא "ידו הארוכה" של השולח, כך גם לעניין השליחות בנזיקין שלוח הוא ידו הארוכה של השולח, המבצע במקומו פעולה³⁰.

ומי ייחשב, אם כן, כ"ידו הארוכה" של השולח? פלוני ייחשב כידו הארוכה של אלמוני – ועל כן כשלוחו לעניין האחריות השילוחית בנזיקין – אם פעולתו של פלוני אינה נעשית באופן עצמאי משלו, אלא אם היא נעשית במסגרת הפעולות העסקיות של אלמוני, באופן שאין היא בחינת שירות חיצוני, הניתן לאלמוני, אלא פעילות, המהווה חלק פנימי ואינטגרלי לפעולתו העסקית של אלמוני. במצב זה פעולתו של פלוני היא חלק פנימי ממערך הפעילות הכוללת של אלמוני, וניתן לראות בה כאחד האברים, המהווים את גוף הפעילות כולה. בנסיבות אלה ניתן לראות בפלוני יד ארוכה, שכן הוא חלק מהמערך הכולל של אלמוני.

בית המשפט העליון קבע במקרה שלפניו לא העביר הצבא את פעולת ההובלה לחברת אייל או גולדמן, אלא שפעולת ההובלה המשיכה להיות עניין של הצבא, שבוצע באמצעות גולדמן. גולדמן אינו גורם חיצוני לצבא, אלא להפך – למשך אותו זמן שהוא היה בשירות הצבא – הפך גולדמן לחלק ממנו. על-כן יש לראות בגולדמן שלוח של הצבא, אשר לנהיגתו הרשלנית אחראית המדינה.

אמנם לגולדמן היה עסק משלו, כלומר, עסק ההובלה באמצעות הטנדר שבבעלותו. אך עסק זה שלו, בזמן שהוא התייצב לשירותו בצבא, היווה חלק מפעילות ההובלה של הצבא. עם התייצבותו לשירות הצבא, הוא הפך להיות חלק פנימי מהמערך הארגוני של הצבא. הוא היה נתון בכל מעשיו לפיקוחו של האחראי לכך מטעם הצבא. עם תחילת שירותו ועד לסיומו הוא היווה חלק מהיחידה הצבאית, שבה פעל, ולעניין זה כאילו אמרה המדינה לגולדמן: "מוטלת עלינו החובה לבצע פעולות הובלה מסוימות. אנחנו רוצים לבצע זאת בעצמנו בעזרתך. בוא אלינו, השתלב במערך שלנו, ובצע העבודה בפיקודנו".

³⁰ פקודת הנזיקין (נוסח חדש), תשכ"ח 1968, סעיף 14 לחוק

בהמשך, דן בית המשפט בשאלה האם לא ניתן לראות בגולדמן "עובד" של המדינה וקובע אין הגדרה אחת ויחידה אשר משמשת אמת מידה לקביעת יחסי מעביד-עובד, אלא קיימות הגדרות רבות ומגוונות, הכול בהתאם להקשר הדברים, בו מתעוררת השאלה. על-כן פלוני ייחשב כעובד לצורך חוק אחד, אך לא ייחשב כעובד לצורך חוק אחר. פקודת הנזיקין [נוסח חדש] מגדירה "מעביד" ו"עובד" על-פי מבחן השליטה הגמורה. אין הפקודה נזקקת לא למבחן ההשתלבות, לא למבחן הארגון ולא למבחן אחר כלשהו המקובלים בתחום דיני העבודה, אלא עד כמה שניתן לראות בהם חלק מעקרון השליטה הגמורה. על-כן, יש שאדם הוא עובד לעניין פקודת הנזיקין, מבלי שנראה בו עובד לצרכים אחרים, בהם מופעלים מבחנים אחרים. בדומה, אדם עשוי להיחשב כעובד מבלי להיות עובד לעניין האחריות השילוחית בנזיקין.

לאחר שבית המשפט קובע כי ביחסים שבין גולדמן לבין המדינה, כי התקיימה אותה "שליטה גמורה" קובע בית המשפט כי גולדמן בוודאי אינו עובד המדינה לא לצורך פיצויי פיטורין ולא לצורך הלנת שכר ולא לצרכים אחרים שבדיני עבודה. אך קשה לראות, מדוע אין גולדמן עובד לצורך האחריות השילוחית בנזיקין ומדגיש כי אין לו צורך להכריע בעניין זה, שכן אחריותה השילוחית של המדינה נקבעת על-פי יחסי שולח-שלוח, ועל כן ההערות בעניין מעמדו של גולדמן כעובד הן בבחינת אמירת-אגב בלבד.

סוגיית השליחות בדיני חברות ובדיני העונשין:

כפי שנכתב לעיל, אחריות השולח כלפי השליח היא רבת משמעות. פסק הדין הבא עוסק באחריות השולח כלפי שלוחו בדיני החברות ובדיני עונשין תוך התייחסות למושגים של אחריות שילוחית, תורת האורגנים והאחריות בפלילים של המבצע בצוותא ושל המשדל - ע"פ 2103/07 אביהו הורוביץ, רפאל בצר, אליהו ורך, בן-ציון פרקן נ' מדינת ישראל בפני כבוד השופטת ע' ארבל, כבוד השופט א' רובינשטיין, וכבוד השופט ח' מלצר.

במסגרת פסק הדין נדונו ערעורים הדדיים (של המדינה ושל הנאשמים) על פסק דינו של ביהמ"ש המחוזי אשר הרשיע את המערערים בשורה ארוכה של עבירות כלכליות, בין היתר, בניגוד לחוק ניירות ערך.

הנאשמים היו נושאי משרה בקבוצת ישטק והם הואשמו בעבירות שתכליתן ניצול כוח הניהול והשליטה בחברות לשם העברת כספים של החברות בקבוצה.

בנוגע לאחד מהאישומים (אי מתן דיווח מידי) בית המשפט המחוזי קבע בפסק דינו כי אכן מוטלת אחריות פלילית על חב' קופל (אחת החברות מקבוצת ישטק) באותו נושא, אך היא זוכתה רק כיוון שבית המשפט המחוזי סבר (למרות תורת האורגניזם המייחסת לתאגיד את מעשי ומחדלי נושאי המשרה שלו) כי בנסיבות שבהן התאגיד עצמו נפגע ממעשי האורגן, אין מקום להרשעת התאגיד.

עם זאת הורשע הורוביץ עצמו (שהיה נושא משרה בחב' קופל) בביצוע אותה עבירה מכוח אחריותו השילוחית על פי סעיף 53 (ה) לחוק ניירות ערך הקובע כי ניתן להרשיע בעבירה על החוק שנעברה על ידי תאגיד, גם את הדירקטורים של התאגיד ואת המנכ"ל, כשהסייגים לאחריותם הם במקרים שהעבירה נעברה שלא בידיעתם או במקרים שנקטו באמצעים הסבירים כדי למנוע את העבירה.

הורוביץ ערער על ההרשעה וטען שזיכוייה של חב' קופל מביצוע העבירה היה חייב להוביל לזיכוי שלו, ושלא ניתן היה להרשיעו אותו בביצוע אותה עבירה מכוח אחריותו השילוחית.

בית המשפט העליון דחה את טענתו זו של הורוביץ וקבע כי בהתאם לסעיף 53 (ה) לחוק ניירות ערך, ניתן להרשיע את נושא המשרה באחריות השילוחית לביצוע העבירה על-ידי התאגיד, אפילו אם התאגיד לא הורשע, וייתכן שאף לא הועמד לדין, ובלבד שייקבע בהליכים נגד נושא המשרה כי התאגיד אכן ביצע את העבירה.³¹

---

³¹ חוק ניירות-ערך, תשכ"ח-1968, סעיף 53 (ה)

תוך הסתמכות על פס"ד בעניין מודיעים (ע"פ 3027/90 חברת מודיעים בינוי ופיתוח בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד מה (1) 381) קובע בית המשפט העליון כי לשם גיבוש אחריותו הפלילית של נושא המשרה אין צורך להרשיע את התאגיד בהליך פלילי, וממילא אין צורך להעמידו לדין. התנאי הנדרש הוא, כי במישור הנורמטיבי מוטלת אחריות פלילית על התאגיד.

כנימוק שני וחלופי להרשעתו של הורוביץ קובע בית המשפט העליון כי אחריותו הפלילית של הורוביץ לא קמה מכוח האחריות השילוחית הנקובה בסעיף 53(ה) לחוק ניירות ערך, כי אם מכוח אחריות ישירה לביצוע עבירה של אי מתן דיווח מידי. סעיף 53(ה) לחוק ניירות ערך עניינו במצב בו נמצא כי התאגיד ביצע עבירה, וכתוצאה מכך הדירקטורים והמנכ"ל יישאו אף הם באחריות לביצוע העבירה. זאת, רק מכוח תפקידם כנושאי משרה בתאגיד. לעומת זאת, אין מניעה להרשיע אורגן בתאגיד אף כבעל אחריות אישית וישירה לאי-מתן דיווח כדין גם כשהתאגיד עצמו אינו אחראי לביצוע העבירה המקבילה, ובהתאם – לא ניתן לייחס לנושאי המשרה אחריות שילוחית מכוח סעיף 53(ה) לחוק ניירות ערך. מילים אחרות, זיכוי מביצוע העבירה ה"שילוחית" של נושא משרה, לפי סעיף 53(ה) לחוק, איננה מחסנת אותו מפני הרשעה בביצוע העבירה הישירה.³²

היבט אחר של דיני השליחות המתעורר בפסק הדין נוגע לסיווגו של הנאשם הורוביץ לגבי אחד מהאישומים (פרסום תשקיף מטעה) - האם כ"מבצע במשותף" עם נאשם אחר (פרקו) או האם כ"משדל"?

סעיף 29 לחוק העונשין, תשל"ז - 1977 מגדיר את "המבצע" של עבירה פלילית כמי שמבצע אותה בצוותא עם אחר או באמצעות אחר.

---

³² חוק ניירות-ערך, התשכ"ח 1968, סעיף 53 (5)

כמו כן, סעיף 30 לחוק העונשין קובע את אחריות הפלילית של "המשדל" המוגדר כמו שגורם לאחר לבצע עבירה בשכנוע, בעידוד, בדרישה, בהפצרה, או בכל דרך שיש בה משום הפעלת לחץ.³³

בית המשפט המחוזי קבע בפסק דינו שהורוביץ נחשב "משדל" ולא "מבצע בצוותא" עם פרקו וזאת משום שלא היתה מחלוקת על כך שפרקו הוא זה שהכין את התשקיף המטעה ואילו חלקו של הורוביץ היה בשותפות לאותה "תוכנית עבריינית".

בית המשפט העליון דחה את הסיווג הנ"ל של בית המשפט המחוזי וקובע כי הורוביץ נחשב כמבצע בצוותא של העבירה ביחד עם פרקו, וזאת תוך שהוא מנתח את הוראות סעיפים 29 ו-30 לחוק העונשין וקובע שהיעדר יסוד פיזי בביצוע העבירה (הורוביץ לא הכין את התשקיף המטעה אלא פרקו) אינו מונע את סיווגו של מעורב (הורוביץ) כמבצע בצוותא, ולכן יש לסווג כמבצע בצוותא את מי אשר שולט שליטה מלאה על ביצועה של העבירה הנעשית בשליחותו גם אם הוא לא נטל חלק פיזי בביצועה.

לסיכום, ניתן לראות כי המשפט הישראלי מכיר בחשיבות הגדרת השליח למרות הקושי העולה לפעמים בניסיון הגדרת השליח. מעבר לכך, המשפט הישראלי רואה כי השולח אחראי לשליח בעת שליחותו, אך בו זמנית השליח צריך להתנהג באחריות, במתינות והגינות כאשר מונה על ידי השולח.

למדנו כי דיני השליחות בדין הישראלי אימצו את התפיסה המשולשת המשלבת את צד ג' לחלק מהשליחות. ניתן לראות במשפט הישראלי דגשים רבים לגבי נושאים כמו אחריות השליח והשולח (אשר מופיעות גם בדיני החוזים). אחריות השליח מתבטאת גם בפסק הדין **עפ 2103/07 אביו הורוביץ נ' מדינת ישראל**, בקשר לאחריות השילוחית של השולח (האורגן) לעבירה פלילית שבוצע ע"י התאגיד ולהיפך – מייחסים אחריות פלילית לתאגיד לעבירה פלילית שבוצעה ע"י האורגן על פי תורת האורגנים. כמו כן, התייחסנו לאחריות

³³ חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיף 29

השולח כלפי שולחו כאשר יש "שליח לדבר עבירה" וראינו את הסייג לכלל הנ"ל המטיל אחריות על השולח במקרה כזה כ"משדל" או אפילו כ"מבצע בצוותא".

כמו כן, ישנה הבחנה בדין הישראלי המבדילה בין שליח לעובד באמצעות מבחן "השליטה הגמורה". הבחנה זו באה לידי ביטוי בע"א 502/78 **מדינת ישראל נ' ירוחם ניסים** שם אנו למדים אך להבדיל בין השניים, ואת ההתייחסות השונה שיש לנהוג כלפי שליח ועובד מבחינת הזכויות והחובות.

השוואת גישת המשפט העברי לגישת המשפט הישראלי בסוגיית השליחות :

יחס המשפט העברי והמשפט הישראלי כלפי דיני השליחות דומה למדי.

הדימיון בין המשפט העברי למשפט הישראלי מתבטא במגוון היבטים : למשל, הדגש על אחריות השליח לשולחו והפוך מופיע רבות בהקשר זה, בשני סוגי הגישות במשפט השליחות כוללת אחזקה, שמירה על סחורה וכולי. יתר על כן, אפשר לראות את המכנה המשותף הרב המתבטא בשני הגישות במשפט, זאת משום שדיני השומרים במשפט העברי הדומים במהותם לדיני השליחות, הועתקו במשפט הישראלי בחוק השומרים תשכ"ז-1967.

המכנה המשותף בין שני סוגי המשפט מתבטא באשר מתי ניתן למנות שליח ומתי אסור למנות שליח שיבצע מטלות שהמשלח אמור לבצע אותן. למשל, במשפט העברי אדם לא יכול למנות שליח שיניח תפלין עבורו, כי זו מצווה שכל איש בנפרד חייב לבצע, כחלק מ"מצוות עשה שהזמן גרמן".

בנוסף, ניתן לראות דמיון מסוים בין גישת המשפט העברי וגישת המשפט הישראלי כלפי דמות השליח ומי רשאי לשמש כשליח. בדין העברי כל אדם מלבד (חרש, טיפש וקטן) יכולים למנות ולהתמנות כשליח, כלומר, אלו אנשים שנחשבים ברי דעת על פי המשפט העברי, ואילו נשים ועבדים יכולים לשמש שליחים בדברים שהם קשורים בהם. במשפט

הישראלי ישנו הבדל קטן בגישה כלפי דמות השליח, ולפי הדין הישראלי כל אדם הכשיר פיזית ונפשית לנושא השליחות המסוים ראשי לבצע (זאת אומרת, יש לבדוק האם השליח כשר לפעולת השליחות הספציפית) אך אין התייחסות כלפי אי מינוי נשים או עבדים לשליחים, ככל הנראה כתוצאה התפתחות הערכים המתקדמים בחברה בארץ ובמערב ביחס לנשים ושליחת מוסד העבדות. עם זאת, יש להסביר כי אותם הגבלות למינוי שליחים נובעים כביכול במטרה לא לאפשר מינוי של אנשים אשר לא כשירים למעמד זה גם בדין העברי וגם בדין הישראלי.

כידוע, "אין שליח לדבר עבירה". כלל זה מתבטא יפה בדין העברי וגם בדין הישראלי. בדומה לדין העברי, גם בדין הישראלי נחקק חוק המסדיר את הגבולות המשפטיים כדי להסדיר את השליחות, אך עם זאת יש גם הבדל משמעותי ביחס לכלל: נדמה כי הגישה במשפט העברי והישראלי כלפי אחריות השולח ב"אין שליח לדבר עבירה" שונה במעט. כלומר, במשפט העברי כאשר יש נשלח שליח לדבר עבירה, רק השליח צריך לשאת בדין-וזאת משום שהיה עליו את האפשרות להקשיב לשלוחו, או לדבר ה', ולכן השולח יכול לטעון כי לא ציפה שהשליח באמת יבצע את השליחות. ואילו במשפט הישראלי, גם השליח וגם השולח יישאו בדין על השליחות. כפי שראינו בע"פ הורוביץ נ' מדינת ישראל.

בדומה למשפט העברי, גם במשפט הישראלי אין שליחות כאשר שליח נשלח לחתן כהן עם גרושה, זאת משום שבמדינת ישראל ישנו הסדר הסטטוס קוו המסדיר ענייני הגירושין והנישואין לפי ההלכה.

השוואת המשפט העברי למשפט הישראלי מראה כי המשפטי הישראלי שאב ככל הנראה השראה אדירה מן המשפט העברי ואת מרבית ההלכות מימי קדם ניתן ליישם גם כיום.

סיכום כללי:

מן המקורות המובאים לעיל אנו למדים שגישת המשפט העברי וכן גישת המשפט הישראלי, לשתיהן עקרונות דומים בדבר דיני השליחות. כמו למשל: העקרון המשולש, שבו לא רק השליח והשולח בשליחות נחשבים חלק מביצוע הפעולה המשפטית, אלא גם צד ג'. בנוסף, גם העקרונות המנחים של המשפט העברי נמצאים במשפט הישראלי, כמו "שליח של אדם כמותו", כלומר אסור לשלוח לפתח מחשבה משל עצמו, בהתאם לחוק השליחות. כמו כן גם כלל המרכזי בדין העברי "אין שליח לדבר עבירה נמצא בדין הישראלי. דבר נוסף שמשותף בין המשפט העברי למשפט הישראלי שמים דגש בין עובד ומעביד, שולח ושליח.

יחד עם זאת, יש לשים לב להבדלים מסויימים שבהם דיני השליחות בדין העברי ובדין הישראלי נבדלים זה מזה, שנוגעים לחוקים השונים בין המשפט הישראלי והמשפט העברי. לדוגמא, במשפט העברי שליח רשאי למנות שליח אחר, ואילו במשפט הישראלי שליח איננו יכול למנות שליח אחר ללא רשותו של השולח לפי חוק השליחות. או בנוגע לכלל אין שליח לדבר עבירה כאשר במשפט העברי השליח הוא העבריין, ואילו במשפט הישראלי נמצא כי גם השולח וגם השליח שניהם ימצאו כעבריינים.

למדנו כי במשפט הישראלי קיים חוק השליחות אשר מטרתו העיקרית היא להסדיר בדין את מהות השליחות, החובות והזכויות של המשתתפים בשליחות. המשפט הישראלי מכיר בדרכים רבות ליצור שליחות, דבר המחליש את חשיבות החוזה כדי ליצור חוזה, משום שיש דרכים שונות ליצור שליחות. וגם כאן, צצות בעיות רבות בקשר להכשרת שליח, ומי הוא שליח.

יש לציין כי נושא השליחות, גם לאחר חקירה מעמיקה נשארת מעט מעורפלת, ולעיתים אפילו שופטים בכירים ודיינים מתקשים ביישום דיני השליחות בהליך המשפטי. זאת משום שסוגיית דיני השליחות נוגעת במגוון תחומים משפטיים.

ביבליוגרפיה

חקיקה:

חוק השליחות, תשכ"ה-1965

חוק השומרים, תשכ"ז-1967

פקודת הנזיקין (נוסח חדש), תשכ"ח-1968

חוק ניירות ערך, תשכ"ח-1968

חוק החוזים (חלק כללי), תשלי"ג-1973

חוק העונשין, התשל"ז-1977

פסיקה:

בבית המשפט העליון

ע"א 502/78 מדינת ישראל נ' ירוחם ניסים, פ"ד לח (4) עמ' 748

ע"פ 2103/07 אביהו הורוביץ נ' מדינת ישראל, תק-על 2008(4), 4168

ספרות מחקר

ספרים:

ח' רקובר, חוק לישראל: שליחות, ירושלים תשע"ד

א' ברק, 'חוק השליחות' (מהדורה שנייה), ירושלים התשנ"ו

משפט עברי:

רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת הנפש

שו"ע, חושן המשפט סימן קפב
עדות באיסורין, יהודה דב רוטנר
תלמוד בבלי מסכת נזיר דף יב, ב
תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מא עמוד א
תלמוד בבלי, תורת גיטין

ספרות השו"ת:

שו"ת מהרי"ט, חלק ב, חו"מ, סימן קי.
שיטה מקובצת על מסכת נזיר, יב, א.

מאמרים

מיכאל ו', אחריות השולח לנזקי שלוחו תשס"ז, גיליון מס' 272

מאגרי מידע אינטרנטיים

ויקפדיה, האנציקלופדיה החופשית- הערך חזקת שליח עושה שליחותו

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%AA_%D7%A9%D7%9C%D7%99%D7%97_%D7%A2%D7%95%D7%A9%D7%94_%D7%A9%D7%9C%D7%99%D7%97%D7%95%D7%AA%D7%95